

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŽEMĖS ŪKIO MINISTRO
IR LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTRO
Į S A K Y M A S

**DĖL VANDENŲ TARŠOS IŠ ŽEMĖS ŪKIO ŠALTINIŲ MAŽINIMO PROGRAMOS
PATVIRTINIMO**

2008 m. gruodžio 9 d. Nr. 3D-686/D1-676
Vilnius

Vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 22 d. nutarimu Nr. 1138 (Žin., 1998, Nr. [84-2353](#); 2008, Nr. [46-1725](#)), 6.9.3 punktu ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. 1120 (Žin., 1998, Nr. [83-2327](#); 2008, Nr. [46-1732](#)), 7.9.3 punktu bei atsižvelgdami į 1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyvos 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 2 tomas, p. 68) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2007 m. gruodžio 20 d. Komisijos sprendimu (OL 2008 L32, p. 21), reikalavimus,

t v i r t i n a m e Vandenių taršos iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programą (pridedama).

LAIKINAI EINANTI
ŽEMĖS ŪKIO MINISTRO PAREIGAS

DANUTĖ KAZIMIRA PRUNSKIENĖ

LAIKINAI EINANTIS
APLINKOS MINISTRO PAREIGAS

ARTŪRAS PAULAUSKAS

VANDENŲ TARŠOS IŠ ŽEMĖS ŪKIO ŠALTINIŲ MAŽINIMO PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Vandenų taršos iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programa (toliau – Programa) parengta įgyvendinant 1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyvos 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 2 tomas, p. 68) su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais 2007 m. gruodžio 20 d. Komisijos sprendimu (OL 2008 L32, p. 21) (toliau – Nitrato direktyva), nuostatas ir vadovaujantis Lietuvos Respublikos vandens įstatymu (Žin., 1997, Nr. [104-2615](#); 2003, Nr. 36-1544).

2. Šioje Programoje vartojamos sąvokos:

Aplinkos stebėseną – sistemingas gamtinės aplinkos bei jos elementų būklės kitimo ir antropogeninio poveikio stebėjimas, vertinimas ir prognozė.

Mėšlas – grynos ar apdorotos gyvulių ir (ar) paukščių išmatos ar kraiko ir gyvulių išmatų mišinys.

Ūkis – Ūkininko ūkio įstatymo nustatyta tvarka įregistruotas arba kitų įstatymų nustatyta tvarka įsteigtas ūkio subjektas, vykdomas žemės ūkio veiklą.

Kitos Programoje vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos Aplinkosaugos reikalavimuose mėšlui tvarkyti, patvirtintuose Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. liepos 14 d. įsakyme Nr. D1-367/3D-342 (Žin., 2005, Nr. [92-3434](#)).

II. PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

3. Šios Programos tikslas – mažinti paviršinių ir požeminių vandenų taršą maistingosiomis medžiagomis, ypač azoto ir fosforo junginiais, iš žemės ūkio šaltinių, siekiant, kad vandens telkinių būklė nuolat gerėtų, o paviršiniai vandens telkiniai nebūtų paveikti eutrofikacijos.

4. Šios Programos uždaviniai:

4.1. vykdyti ūkininkų mokymą, informuoti ir skatinti juos taikyti aplinkai draugiškas ūkininkavimo technologijas;

4.2. numatyti gyvulininkystės ūkių, turinčių daugiau kaip 10 sutartinių gyvulių (toliau – SG), keliamos taršos likvidavimo priemonės;

4.3. tobulinti teisinį reglamentavimą, užtikrinant Europos Sąjungos ir tarptautinių reikalavimų aplinkosaugos srityje vykdymą, kad būtų mažinamas neigiamas žemės ūkio šaltinių poveikis paviršiniams ir požeminiams vandenims;

4.4. vykdyti nuolatinę dirvožemio ir vandens telkinių būklės stebėseną, siekiant įvertinti žemės ūkio veiklos poveikį ir nustatyti paviršinių vandens telkinių monitoringo tinklo tobulinimo galimybes;

4.5. atlikti mokslinius tyrimus, skirtus spręsti optimalių mėšlidžių talpų ir racionalaus trąšų naudojimo žemės ūkyje klausimus;

4.6. rinkti informaciją, padėsiančią tiksliau vertinti žemės ūkio veiklos poveikį vandens telkiniams.

III. SITUACIJOS ĮVERTINIMAS

5. *Mokymas ir profesinis tobulinimas.* 2004–2008 m. įgyvendinant Nitratų direktyvą, ypatingas dėmesys buvo skiriamas specialistų, susijusių su Europos Sąjungos paramos, skirtos aplinkosaugai žemės ūkyje, administravimu, žemdirbių mokymu. Per šį laikotarpį pravesta 453 mokymo kursai, kuriuose ūkio subjektai buvo supažindinami su vandenų taršos iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programos įgyvendinimo priemonėmis, mokomi nedaryti žalos aplinkai, kaupti, naudoti organines trąšas. Pravesti mokymai apie tręšimo planų sudarymą, parengta ir pristatyta metodinė medžiaga apie šachtinių šulinių vandens apsaugą nuo taršos.

Poreikis plėsti mokymo programas (ypač apie bendrojo azoto balanso ūkyje apskaičiavimą bei apie Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos, patvirtintos 2007 m. spalio 19 d. Komisijos sprendimu Nr. C(2007)5076 (toliau – KPP), priemonę, susijusią su Nitratų direktyvos įgyvendinimu) yra didelis, todėl pagal naująją Programą bus vykdomas mokymo tęstinumas aktualiausiais aplinkosaugos klausimais.

Remiantis gerąja organizuotų mokymų praktika, būtina užtikrinti mokymų organizavimą ūkininkams – sudaryti sąlygas mokymo programų tobulinimui, aktualios informacijos prieinamumui.

6. *Gyvulininkystės ūkių keliamos taršos likvidavimo priemonės.* Įgyvendinant Nitratų direktyvos reikalavimus, daug nuveikta mažinant taršą gyvulininkystės sektoriuje. Skiriant Europos Sąjungos finansinę paramą ir bendrojo finansavimo lėšas pagal Kaimo plėtros 2004–2006 metų plano priemonę „Standartų laikymasis“, buvo suteikta svari pagalba diegiant pažangesnes mėšlo tvarkymo technologijas, įsigyjant naujas mėšlo pakrovimo, transportavimo priemones, srutų laistymo įrangą, rekonstruojant ar statant naujas mėšlides ar srutų kauptuvus. Dalyvaujantys šioje priemonėje ūkio subjektai (dalyvauja 2468 ūkio subjektai) per trejus po sutarties pasirašymo metus, privalo pasiekti, kad jų ūkis atitiktų Nitratų direktyvoje keliamus aplinkosaugos reikalavimus.

Įgyvendinamas reikalavimas ūkiuose, kuriuose yra laikoma daugiau nei 300 SG, kad būtų įrengtos mėšlides ir/ar srutų kauptuvai. Šiam reikalavimui įgyvendinti reikalingi dideli finansiniai ištekliai, kurių Europos Sąjungos finansinė parama ir bendrojo finansavimo lėšos, skirtos Kaimo plėtros 2004–2006 m. plano priemonei „Standartų laikymasis“, negalėjo visiškai padengti, o ūkio subjektas neturėjo tiek laisvų lėšų, kurias galėtų skirti mėšlides ar srutų kauptuvo statybai, todėl iškildavo problemos dėl objekto finansavimo. Įvertinus tai, ūkio subjektai bus skatinami dalyvauti KPP 1 krypties 6 priemonėje „Žemės ūkio valdų modernizavimas“, kur bus skiriamas didesnis finansavimas konkrečiai mėšlidėms ir srutų kauptuvams rekonstruoti ar statyti.

7. *Subalansuotas trąšų naudojimas, tręšimo laikotarpiai.* Siekdami vykdyti Nitratų direktyvos nuostatas ir kuo geriau subalansuoti trąšų naudojimą, ūkiai, turintys daugiau kaip 150 ha žemės naudmenų, laiko 200 ir daugiau SG ar per metus tręšimui sunaudoja organinių trąšų, kuriuose yra 20 t ir daugiau bendrojo azoto, privalo, prieš tręšdami dirvas, sudaryti tręšimo planus. Teisės aktuose įteisinti tręšimo ir trąšų įterpimo laikotarpiai, tręšimo bendroju azotu, tenkančiu vienam hektarui naudmenų, riba, informacijos teikimas apie trąšų naudojimą valdoje.

Subalansuotų trąšų naudojimo kontrolė yra nepakankama, neparengtos taisyklės, kaip ūkininkui įgyvendinti išipareigojimą užtikrinant balansą tarp maisto medžiagų poreikio ir kultūros aprūpinimo azotu iš dirvožemio ir tręšiant. Pagerinant balanso apskaičiavimą, reikia pateikti detalesnius skaičius, parodančius, kiek azoto yra atitinkamos naminių gyvūnų kategorijos mėšle. Daugiau dėmesio būtina skirti tręšimo planų sudarymo kontrolei. Ypač reikia atkreipti dėmesį į tręšimą šlaituose ir netoli vandens telkinių.

8. *Vandenų taršos iš žemės ūkio šaltinių nuolatinė stebėseną.* Žemės ūkio šaltinių įtaka paviršinių ir požeminių vandens telkinių vandens kokybei tiriama vykstant Valstybinę aplinkos monitoringo programą. Nitratai upėse yra stebimi 63 postuose kasmet ir 650 postų rotaciniu principu kartą per 6 metus, ežeruose ir tvenkiniuose – 9 postuose kasmet ir 340 postuose rotaciniu principu kartą per 6 metus; 14 iš šių stebėsenos postų duomenys atspindi

išskirtinai žemės ūkio poveikį paviršiniams vandens telkiniams. Nitratai pakrantės, tarpiniuose ir atviros jūros vandens telkiniuose stebimi 19 stočių. Požeminiame vandenyje nitratai yra stebimi 49 stotyse, atspindinčiose žemės ūkio poveikį gruntiniam vandeniui. Tačiau paviršinių vandens telkinių stebėsenos tinklą būtina optimizuoti, parenkant tipines vietas, leisiančias tiksliau įvertinti daromą žemės ūkio įtaką vandens telkinių kokybei bei vykdomų priemonių efektyvumą.

Vidutinės metinės 2004–2007 m. laikotarpio nitratų koncentracijos nei vienoje iš tirtų upių vietų neviršijo 50 mg NO₃/l, tačiau maksimalios nitratų vertės 16 proc. iš tirtų upių vietų buvo didesnės nei 50 mg NO₃/l. Vidutinės metinės nitratų koncentracijos tirtuose ežeruose ir tvenkiniuose buvo mažos, net 89 proc. atvejų jos buvo mažesnės nei 2 mg NO₃/l.

Tiriant 2004–2007 m. upių, ežerų ir tvenkinių trofiškumo lygį, buvo nustatyta, kad Nemuno baseine dėl trofiškumo visos tirtos upės ir 43 proc. ežerų/tvenkinių yra eutrofiniai. Kuršių marių stebėjimai taip pat atspindi šiuo metu vieną opiausių Kuršių marių vandens kokybės problemų – besitęsiančią eutrofikaciją.

IV. PRIVALOMIEJI PROGRAMOS REIKALAVIMAI

9. Įvertinus Lietuvos klimato specifiką, trąšomis negalima tręšti nuo gruodžio 1 d. iki balandžio 1 d.

10. Mėšlidės (rezervuarai ar lagūnos) turi būti tokios talpos, kad jose tilptų kiaulių ir paukščių 8 mėn. mėšlas, o galvijų, arklių, avių ir kitų gyvūnų – 6 mėn. mėšlas. Taip pat reikia įvertinti ir srutų susidarymą mėšlo pakrovimo aikštelėse, melžimo vietose, pašarų ruošimo aikštelėse.

11. Draudžiama tręšti trąšomis (mineralinėmis ir organinėmis) paviršinių vandens telkinių pakrančių apsaugos juostose bei arčiau kaip 2 m iki melioracijos griovių šlaitų viršutinių briaunų, taip pat, jei žemė yra išalusi, įmirkusi arba apsnigta.

12. Ūkiuose, turinčiuose daugiau kaip 15 ha ariamos žemės, 50 proc. ploto turi būti apsėta žiemojančiais (žieminiais ir daugiamečiais) augalais.

13. Kalvoto reljefo ūkiuose turi būti taikomos priešerozinės sėjomainos. Jei kalvų šlaito nuolydis:

13.1. iki 5°, daugiametės žolės sėjomainoje turi sudaryti ne mažiau kaip 35–10 proc. bendro ploto;

13.2. nuo 5° iki 7°, daugiametės žolės sėjomainoje turi sudaryti ne mažiau kaip 50 proc. bendro ploto;

13.3. nuo 7° iki 10°, daugiamečių žolių plotas sėjomainoje turi sudaryti ne mažiau kaip 65–80 proc.;

13.4. nuo 10° iki 15°, turi būti auginamos tik daugiametės žolės.

14. Per metus į dirvą patenkančio (tręšiant organinėmis trąšomis, ganant gyvulius) bendrojo azoto kiekis (N_b) negali viršyti 170 kg/ha naudmenų.

15. Kiti privalomieji programos reikalavimai išdėstyti:

15.1. Aplinkosaugos reikalavimuose mėšlui tvarkyti;

15.2. Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, atnaujinimo ir panaikinimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. vasario 27 d. įsakymu Nr. 80 (Žin., 2002, Nr. [85-3684](#); 2005, Nr. [103-3829](#));

15.3. Specialiosiose žemės ir miško naudojimo sąlygose, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343 (Žin., 1992, Nr. [22-652](#); 1996, Nr. [2-43](#));

15.4. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2006 m. lapkričio 15 d. įsakyme Nr. 3D-452 „Dėl duomenų apie žemės ūkio valdose naudojamas trąšas teikimo“ (Žin., 2006, Nr. [125-4769](#); 2007, Nr. 18-680);

15.5. Paviršinių vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų nustatymo tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. vasario 14 d. įsakymu Nr. D1-98 (Žin., 2001, Nr. [95-3372](#); 2007, Nr. 23-892).

V. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

16. Šios programos įgyvendinimas apima laikotarpį iki 2012 m. gegužės 1 d.

17. Šios programos įgyvendinimo priemonių planas (programos uždavinių įgyvendinimo priemonės, terminai, vykdytojai) pateiktas jos priede.

18. Numatoma, kad šios Programos finansavimo šaltiniai bus fizinių ir juridinių asmenų, Europos Sąjungos fondų, Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų ir kitos lėšos. Šios Programos įgyvendinimo priemonės (pagal priedą) bus koordinuojamos Žemės ūkio ministerijos ir Aplinkos ministerijos.

VI. NUMATOMI REZULTATAI

19. Įgyvendinus šią Programą, žemės ūkio subjektai taikys aplinkai draugiškas ūkininkavimo technologijas, sumažės žemės ūkio šaltinių daromas neigiamas poveikis paviršiniams ir požeminiams vandenims, pagerės paviršinio ir požeminio vandens kokybė, bus stabdomas vandenų būklės prastėjimas, bus vykdomi priimtą Europos Sąjungos ir tarptautiniai įsipareigojimai saugant vandens telkinius nuo taršos maistingosiomis medžiagomis iš žemės ūkio šaltinių.

VANDENŲ TARŠOS IŠ ŽEMĖS ŪKIO ŠALTINIŲ MAŽINIMO PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONIŲ PLANAS

Priemonės pavadinimas	Tikslai	Įgyvendini- mo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimo šaltiniai
1. Toliau vykdyti mineralinio azoto dirvožemyje stebėsenos programą	Leis optimaliai naudoti trąšas, mažinti vandens taršą	2009 m.	Žemės ūkio ministerija	Bendrieji Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimai
2. Informuoti žemdirbius apie šalies regionuose esamus mineralinio azoto pokyčius	Leis optimaliai naudoti trąšas, mažinti vandens taršą	2008–2012 m.	Žemės ūkio ministerija	Bendrieji Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimai
3. Informuoti bei skatinti ūkininkus dalyvauti Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos 1 krypties 6 priemonėje „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ ir 2 krypties „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas“ priemonėse	Sudaryti sąlygas efektyviam lėšų panaudojimui įgyvendinant Nitratų direktyvos reikalavimus bei dalies lėšų kompensavimą dalyvaujant agrarinės aplinkosaugos priemonėje	2008–2012 m.	Žemės ūkio ministerija	ES lėšos, fizinių ir juridinių asmenų lėšos
4. Nustatyti, kad žemės ūkio valdų valdytojai teiktų informaciją apie naudojamą trąšas, o nuo 2010 m. šią informaciją išplėsti pagal trąšų kilmę, pavidalą ir veikliąsias medžiagas	Tikslesnė ūkiuose naudojamų trąšų kontrolė	2009–2010 m.	Žemės ūkio ministerija	Neskiriami
5. Atlikti per parą išskiriamų įvairių tipų ūkinių gyvūnų, paukščių ekskrementų kiekio tyrimus.	Padės tiksliau atlikti mėšlidžių, srutų kauptuvų talpų paskaičiavimus	2009–2010 m.	Žemės ūkio ministerija	Bendrieji Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimai
6. Peržiūrėti paviršinių vandens telkinių stebėsenos tinklą, skirtą Nitratų direktyvos reikalavimams įgyvendinti, atsižvelgiant į Upių baseinų rajonų valdymo planus.	Parinkti optimalias paviršinių vandens telkinių stebėsenos vietas	2010 m.	Aplinkos apsaugos agentūra	Bendrieji Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimai
7. Parengti teisės aktų projektus Helsinkio konvencijos III priedo „Taršos iš sausumos taršos šaltinių prevencijai taikomi kriterijai ir priemonės“ (toliau – III priedas) pakeitimų ratifikavimui.	Suderinti Lietuvoje galiojančią Helsinkio konvencijos tekstą su aktualia šios Konvencijos redakcija, pakeičiant Konvencijos III priedą	2009 m.	Aplinkos ministerija	Neskiriama

Priemonės pavadinimas	Tikslai	Įgyvendini mo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimo šaltiniai
Priemonės pavadinimas	Tikslai	Įgyvendini mo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimo šaltiniai
8. Parengti ir patvirtinti bendruosius aplinkosaugos reikalavimus arba supaprastinti leidimų veiklai vykdyti išdavimo tvarką, ūkiams, auginantiems daugiau kaip 100 SG, bei nustatyti reikalavimą galvijininkystės ūkiams, turintiems daugiau kaip 400 sutartinių gyvulių, turėti taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimus	Įgyvendinti prisiimtus įsipareigojimus, siekiant mažinti vandens telkinių taršą iš žemės ūkio šaltinių	2010 m.	Aplinkos ministerija, Žemės ūkio ministerija	Neskiriama
9. Parengti dirvos agrocheminių tyrimų ir tręšimo studiją	ES direktyvų 91/676/EEB, 86/278/EEC, ES trąšų reglamento Nr. 2003/2003 ir kitų teisės aktų įgyvendinimas	2010 m.	Žemės ūkio ministerija	Bendrieji Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimai
10. Parengti leidinį „Trąšų naudojimo žemės ūkyje rekomendacijos bei bendrojo azoto balanso ūkyje skaičiavimo metodika“	Leis optimaliai naudoti trąšas, mažinti vandens taršą, o atsižvelgiant į kultūrų grupes ir dirvožemio tipus, bus užtikrintas optimalus bendrojo azoto panaudojimas	2010 m.	Žemės ūkio ministerija	Bendrieji Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimai
11. Tyrimų ir užsienio patirties pagrindu patikslinti esamus teisės aktus, susijusius su erozijos mažinimu, vandens telkinių pakrančių apsauginių juostų-zonų tvarkymu, su iš sausinamų plotų teršalų išsiplovimo mažinimu bei kitomis geros ūkininkavimo priemonėmis	Mažinti erozijos bei sausinamų įrenginių sąlygotą vandens telkinių taršą bei teršalų prietaką į vandens telkinius	2011 m.	Aplinkos ministerija, Žemės ūkio ministerija	Bendrieji Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimai
12. Tobulinti ekogeologinių tyrimų teisinį reglamentavimą.	Tiksliau įvertinti gyvulininkystės kompleksų įtaką požeminio ir drenažinio vandens kokybei bei požeminio vandens arealo išplitimo dydžius gyvulininkystės kompleksų teritorijoje	2011 m.	Lietuvos geologijos tarnyba	Bendrieji Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimai

Priemonės pavadinimas	Tikslai	Įgyvendini mo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimo šaltiniai
13. Tikslinti teisinius aktus nustatant tręšimo planų rengimo bei įgyvendinimo tvarką	Mažinamas azoto, fosforo, kalio išplovimas iš žemės ūkio laukų	2010 m.	Žemės ūkio ministerija	Neskiriama
14. Sudaryti sąlygas įrengti mėšlides, srutų ir nuotekų kauptuvus ūkiuose, turinčiuose nuo 10 iki 300 sutartinių gyvulių	Bus įrengtos mėšlidės, srutų nuotekų kauptuvai atitinkantys Nitratų direktyvos reikalavimus	2008–2012 m.	Žemės ūkio ministerija	ES lėšos, fizinių ir juridinių asmenų lėšos